

VATANDAŞLIK VE DEMOKRASİ EĞİTİMİ DERSİ TUTUM ÖLÇEĞİ GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK ÇALIŞMASI*

*Mehmet Nuri GÖMLEKSİZ***

*Hasan Hüseyin KILINÇ****

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, 8. sınıf Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi dersine ilişkin ilköğretim öğrencilerinin tutumlarını ölçmeye yönelik bir tutum ölçeğinin geçerlik ve güvenirlik çalışmasını yapmaktır. Bu amaçla beşli likert tipinde ve 23 maddeden oluşan taslak bir ölçek hazırlanmıştır. Ölçek araştırmacılar tarafından Elazığ ilinde üç farklı ilköğretim okulundaki 271 öğrenciye uygulanmıştır. Ölçeğin yapı geçerliği açımlayıcı faktör analizi ile test edilmiştir. Yapılan faktör analizi sonucunda 21 maddeden oluşan iki faktörlü bir ölçek geliştirilmiştir. Geliştirilen ölçeğin faktör yük değerleri .59 ile .80 arasında değişirken, madde test korelasyon değerleri .23 ile .67 arasında değişmektedir. Faktörler önemseme-ilgi ve sevmeye olarak isimlendirilmiştir. İlk faktörün Cronbach alpha değeri .92 ikinci faktörün .84, tüm ölçeğin ise .98 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin Spearman-Brown korelasyon katsayısı .95, Guttman split-half değeri .95 olarak hesaplanmıştır. Cronbach alfa değeri ilk 11 maddeden oluşan birinci parça için .97, son 10 maddeden oluşan ikinci parça için ise .97 olarak bulunmuştur. I. faktörün açıkladığı varyans %34.485, II. Faktörün açıkladığı varyans %18.231 olarak bulunmuştur. Doğrulamalı faktör analiz sonucunda iki faktörlü modelin uyum iyiliği değerleri GFI=.96, AGFI=.93, SRMR=.061, NFI=.94, NNFI=.96, CFI=.96, $X^2/sd=2.36$, RMSEA=.071 olarak bulunmuştur. Sonuç olarak geliştirilen ölçeğin ilköğretim öğrencilerinin Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitim dersine yönelik tutumlarını ölçebilecek geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğu ifade edilebilir.

Anahtar Kelimeler: Vatandaşlık, demokrasi, vatandaşlık eğitimi, demokrasi eğitimi, tutum.

* Bu çalışma, Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü'nde Mehmet Nuri GÖMLEKSİZ'in danışmanlığında Hasan Hüseyin KILINÇ'ın tamamladığı "8. Sınıf Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi Dersi Kazanımlarının Gerçekleşme Düzeyine İlişkin Öğretmen-Öğrenci Görüşleri ile Derse Yönelik Öğrenci Tutumları" başlıklı Doktora tezinden türetilmiştir.

Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

** Prof. Dr. Fırat Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Bölümü - Eğitim Programları ve Öğretim ABD, El-mek: nurigomleksiz@yahoo.com

*** Yrd. Doç. Dr. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi - Eğitim Bilimleri Bölümü - Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık ABD, El-mek: hkhilinc_23@hotmail.com

VALIDITY AND RELIABILITY OF CITIZENSHIP AND DEMOCRACY EDUCATION COURSE ATTITUDE SCALE

ABSTRACT

The aim of this study is to develop a valid and reliable scale towards students' attitudes towards Citizenship and Democracy Education course. For that aim, a five-point 23 item Likert-style scale was developed. The scale was administered on 271 students at three different elementary schools in Elazığ city. The explanatory factor analysis method was used to test the construct validity of the scale. According of factor analysis results, a scale including 21 items with two factors was developed. Factor loadings of the scale ranged between .59 and .80 while item test correlation values change between .23 and .67. The factors were named as 'caring-interest' and 'liking'. Cronbach alpha reliability of each factor were measured to be α :.92 and α :.84 respectively and for the whole as .98. Spearman-Brown correlation coefficient was calculated to be .95 and Guttman split-half value was calculated to be .95. Cronbach alpha value for the first 11 items was calculated to be .97 and .97 for the last 10 items. While the first factor explained 34.485% of the total variance, second factor explained 18.231% of the total variance. According to the results of confirmatory factor analysis, fit index values of the two-factor model were GFI= .96, AGFI= .93, SRMR= .061, NFI=.94, NNFI=.96, CFI=.96, X^2/sd =2.36 and RMSEA=.071. It was concluded that the scale was a valid and reliable scale in measuring elementary school students' attitudes toward Citizenship and Democracy Education course.

Key Words: Citizenship, democracy, citizenship education, democracy education, attitude

Giriş

Vatandaşlık kavramı, ilk olarak Antik Yunan'da ortaya çıkan ve zaman içerisinde değişip gelişerek tüm dünyaya yayılan bir kavramdır (Heater, 2007, s.28). Aristo ve Platon'dan günümüze sürekli üzerinde tartışılan bir kavram olmasına karşın, özellikle 21. yüzyılın başlangıcından itibaren hem ulusal hem de uluslararası düzeyde üzerinde tartışılan önemli bir kavramdır. Vatandaşlık fikrinin kökleri Eski Yunan ve Roma İmparatorluğu'na kadar dayanmaktadır. Bu kavram zaman içinde önceleri Orta Çağ şehirlerinde, daha sonra ise aydınlanma sonrası Avrupa'da değişikliğe uğramıştır. Avrupa'nın bütünleşmesi, göçler, milliyetçilik ve küreselleşme söylemlerinin tekrar ortaya konmasıyla birlikte vatandaşlık kavramına ilgi tekrar canlanmış ve yeni vatandaşlık anlayışları belirmiştir (Doğanay ve Sarı, 2010, s.47). Vatandaş sözlük anlamı olarak vatanları veya vatan duyguları ortak olanlardan her biri şeklinde tanımlanmıştır. Vatandaşlık ise vatandaş olma, bir vatan doğup büyüme veya yaşamış olma durumu olarak tanımlanmaktadır (Duman, Karakaya ve Yavuz, 2001, s.7). Demokratik bir ülkenin ya da ulus devletin bireylerinin din, dil, ırk, sosyal sınıf, cinsiyet gibi farklılıklara rağmen herkes tarafından eşit bir şekilde paylaşılan tek unsuru vatandaşlıktır (Patrick, 1999, s.2). Son zamanlarda dünyada yaşanan gelişmeler geleneksel vatandaşlık tanımı yerine küresel vatandaşlık tanımına yerini bırakmıştır. Küresel vatandaş sadece kendi ülkesinin değil aynı zamanda evrensel dünyanın da sorumlu vatandaşıdır. Yaşanan değişimler, daha aktif, yaşadığı coğrafyanın ve dünyanın farkında olan, farklılıkları benimseyen,

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/5 Spring 2014

başkasının bakış açısıyla da olaylara bakabilen, sorumlu ve demokratik özellikler taşıyan bireylerin yetiştirilmesini zorunlu kılmaktadır (Mutluer, 2013, 189).

Vatandaşlık kavramına paralel olarak vatandaşlık eğitimi ortaya çıkmış ve vatandaşlık eğitimi vatandaşlık anlayışında meydana gelen değişimler doğrultusunda şekillenmiştir. Vatandaşlık eğitimi, bir ülkenin vatandaşlarının kazanması gereken temel bilgi, beceri, değer ve tutumların neler olacağı üzerine kurgulanmaktadır (Karip, 2006, s.321). Vatandaşlık eğitimi, bir vatandaş olarak genç insanların sorumluluklarına ve rollerine tam olarak hazırlanmalarını sağlamak üzere yapılan etkinlikler süreci olarak tanımlanabilir (Devies, 2000; Akt: Özbek, 2006, s.5). Toplum içerisinde demokrasi bilincine sahip bireylerin var olması, demokratik bir toplum düzeninin oluşturulması açısından önemlidir. Modern anlamda bir yaşam tarzı, kültürü, değeri ve yönetim modeli olan demokrasi sadece yönetimle sınırlandırılmaz; bireyin tutum, davranış ve yaşayış biçimine yön veren özelliğiyle de farklı bir boyut kazanmıştır (Elkatmış ve Demirbaş, 2013, s. 720). Bu açıdan devletlerin, demokratik bir toplum düzeni oluşturabilmek için vatandaşlarına demokrasi bilinci kazandırma gibi bir politikalarının olması da kaçınılmazdır.

Bireylere demokrasi bilinci kazandırmak onlara verilecek olan demokrasi eğitimiyle ilgili bir konudur. Bireylere her türlü değer, hak ve özgürlükleri ile ilgili bir bilincin kazandırılması, demokratik vatandaşlık eğitiminin en temel hedeflerindendir. Eğitimin bu temel hedefinden hareketle bireylere, her türlü demokratik tutum ve değerler eğitimin ilk kademesinden itibaren çeşitli öğrenim yaşantıları düzenlenerek kazandırılmaya çalışılması gerekir (Bilgen, 1994, s.2). Eğitim örgütleri demokrasinin egemen olması gereken toplumsal örgütlerdir. Çünkü eğitim ve demokrasi arasında sıkı bir ilişki bulunmaktadır. Eğitim örgütünde demokrasi eğitiminin verilebilmesi için eğitim ortamının katılımcıları bu ortamda demokrasiyi yaşatmak durumundadır (Zencirci, 2003, s.2). Bu bağlamda, bireylere demokratik tutum ve davranışların kazandırılmasında okulların büyük bir öneme sahip olduğu söylenebilir.

Okulların öğrencileri vatandaş olarak gelecekteki hak ve yükümlülüklerine hazırlama gibi görevinin olduğu bir görüş birliği söz konusudur. (Koutselini, 2008, s.167). Emile Durkheim, ulusları bir arada tutan ahlaki kuralların okullar tarafından beslendiğini ifade etmektedir. Durkheim'e göre okulların en önemli işlevi, bireyleri sosyalleştirmek suretiyle toplumun milli özelliklerini koruyan üyesi haline getirmektir (Özdemir, 2000, s.17). Okullarda gerçekleştirilen vatandaşlık eğitimi, ortak kimliğe ilaveten hak ve sorumlulukların geliştirilmesini de desteklemektedir. Aynı zamanda toplumda sorumlu bir şekilde yaşamak ve çalışmak için gerekli olan bilgi, beceri ve tutumların öğrencilere kazandırılması da amaçlanmaktadır (Davis, 1994, s.2). Diğer taraftan vatandaşlık eğitimi, çeşitliliği gittikçe artan yerel topluluklar ve birbirine bağımlı bir dünyada birlikte yaşamak için genç bireylere yardım edilmesini de gerektirmektedir (Osler ve Starkey, 2003, s.246). Başarılı bir demokrasi için demokrasi eğitimi hayati bir öneme sahiptir. Eğitim yoluyla okullarda verilecek demokrasi bilinci öğrencilerin düşündüklerini rahatça ve özgürce söylemesini ve bu sayede öğrenciler eğitim sayesinde hayatın bir parçası olan demokrasi bilincini kazanmasını sağlar (Engel, 2008, s.117). Doğanay ve Sarı (2004, s.433), demokratik okul denilince, demokrasinin içerik olarak öğretildiği yer değil, demokrasinin yaşanıldığı yerin anlaşılması gerektiğini vurgulamışlardır. Demokrasi eğitimi kavram ezberletmek suretiyle vermek klasik yoldur ve olabildiğince son yol olarak tercih edilmelidir. Okullarda öğretmenler dersleri daha zevkli hale getirmek için dersleri anlatırken demokrasiyi günlük hayat ile ilişkilendirme, bol örnek verme, tartışma ortamları yaratma, rol oynama, grup çalışmalar yaptırma gibi farklı metotlar kullanmaktadırlar. Fakat bu farklı metotlar bile bazı durumlarda demokrasinin anlaşılması için yetersiz kalmaktadır. Çocuklar, demokrasiyi kendi yaşantılarında görme arzusu içindedirler. Demokrasiyi hayatın küçük bir parçasının oluşturarak anlatmak da olasıdır. Her insan farklı bir yapıya sahiptir. Bu farklılık zevklerinde, görüşlerinde, bilgilerinde ve bunların sonucu olarak insanların tutum ve davranışlarında açık bir şekilde görülmektedir (Dilber, 1985, s.42).

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/ 5 Spring 2014

2010–2011 Eğitim-Öğretim yılında yenilenen Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi dersi, 2011–2012 eğitim öğretim yılında haftada bir ders saati olarak İlköğretim 8. sınıflarda okutulmaya başlanmıştır. Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi dersinde yer alan kazanımlarla öğrencilere vatandaşlık ve demokrasi ile ilgili temel kavramların tanıtılmasının yanı sıra; insan haklarının korunup uygulanmasıyla ilgili farkındalık, duyarlılık, düşünce, tutum ve davranış kazandırma amaçlanmaktadır. Bu program ile öğrencilerin;

- Demokratik bir toplumun oluşmasına katkı sunmaları,
- Ortak değerlerin korunmasını sağlama
- Hak ve özgürlüklerini kullanarak sorumluluklarını yerine getirmelerini sağlama,
- Etkin ve demokratik bir vatandaş olarak toplumsal yaşamın geliştirilmesi ve güçlenmesinde rol alma,
- Kişisel ve toplumsal sorunların çözümüne katkı sunma,
- Demokrasiyi bir yaşam biçimi olarak benimseme,
- Atatürk ilke ve inkılaplarının önemini kavrayarak demokratik bir Türkiye Cumhuriyeti Devletinin oluşmasına katkı sağlama,
- Ülkesi ve dünyayı ilgilendiren konularda duyarlılık göstermeleri amaçlanmaktadır (TTKB, 2010, s.7-8).

Yapılan literatür taramasında öğrencilerin Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi dersine yönelik tutumlarını ölçecek herhangi bir ölçeğe rastlanmamıştır. Tutum duyuşsal bir eğilim olduğundan, bireylerin bir objeye yönelik olumlu tutumları öncelikle o objeye karşı duydukları ilgi ve sevgiden ileri gelmektedir (Karatekin, Merey, Sönmez ve 2012, s.2205). Tutum kavramı sosyal ve psikolojik öğeleri içerdiğinden daha çok sosyal psikoloji konusu olarak incelenmiştir. Ancak son zamanlarda eğitimle ilgili yapılan araştırmalar; öğrencilerin derse, konuya, öğretmene ve kullanılan materyale ilişkin tutumlarının okul başarısını etkilediğini ortaya çıkarmıştır (Pehlivan, 1994, s.49). Bu bağlamda, derse ilişkin öğrencilerin olumlu tutum içerisinde olmaları dersin verimli bir şekilde işlenmesini ve dersin genel ve özel amaçlarına ulaşmasını kolaylaştırabilir. Öğrencilerin herhangi bir derse ilişkin tutumları onların o derse ilişkin başarılarını da etkilediğinden Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi dersine ilişkin öğrenci tutumlarının ne düzeyde olduğunun belirlenmesi de önem arz etmektedir.

Amaç

Bu çalışmanın amacı, Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi dersine yönelik öğrenci tutumlarını ölçebilecek geçerli ve güvenilir bir araç geliştirmektir.

Yöntem

Çalışma Grubunun Oluşturulması

Çalışmanın evrenini 2011-2012 eğitim-öğretim yılında Elazığ il merkezindeki ilköğretim okullarının 8. sınıfındaki öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise, evrenden random yöntemiyle seçilen 295 öğrenci oluşturmaktadır. Taslak ölçek Elazığ il merkezinde bulunan 3 farklı ilköğretim okulunda uygulanmıştır. Bu okullardaki toplam 295 öğrenciye ölçek uygulanmıştır. Ancak 24 ölçek eksik ve yanlış doldurulduğundan, 271 ölçek formu değerlendirmeye alınmıştır. Pilot uygulamalardan güvenilir sonuçlar elde etmek için araştırma grubunun ölçekte yer alan madde sayısının beş katı kadar olması istenilen bir durumdur (Tabachnick ve Fidell, 2001). Buna göre, 23 maddelik öğrenci tutum ölçeği için 271 sayısının yeterli olduğu ifade edilebilir.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/5 Spring 2014

Ölçeğin Geliştirilme Aşamaları

Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi dersine ilişkin öğrenci tutum ölçeği altı aşamada geliştirilmiştir.

- Madde havuzunun oluşturulması
- Uzman görüşünün alınması
- Gerekli iznin alınması
- Ön denemenin uygulanması
- Açıklayıcı faktör analizinin yapılması
- Doğrulayıcı faktör analizinin yapılması

İlk olarak araştırmacılar tarafından ilgili literatür gözden geçirilerek öğrencilerin Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi dersine yönelik tutumlarını ölçmek amacıyla 5'li likert tipinde 33 maddeden oluşan taslak bir tutum ölçeği hazırlanmıştır. Tutum ölçekleri içinde en yaygın olarak kullanılan likert tipi ölçeklerdir. Likert tipi ölçeklerin geliştirilmesinin diğer ölçeklere göre daha kolay ve kullanışlılığının daha yüksek olması bu duruma sebep olarak gösterilebilir (Tavşancıl, 2010). Öğrencilerin ölçekte yer alan tutum maddelerine katılım düzeyleri “Tamamen katılıyorum, Katılıyorum, Kısmen katılıyorum, Katılmıyorum, Hiç katılmıyorum” olarak derecelendirilmiştir. Hazırlanan taslak ölçek kapsam geçerliğinin sağlanması açısından, Fırat Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümündeki üç öğretim üyesinin görüş ve değerlendirmesine sunulmuştur. Uzmanlar tarafından incelenen ve gözden geçirilen taslak ölçeğe gelen görüş ve eleştiriler doğrultusunda gereken düzeltmeler yapılarak 14'ü olumlu, 9'u olumsuz olmak üzere 23 maddeden oluşan taslak tutum ölçeği ön deneme için uygun hale getirilmiştir. Araştırma için Elazığ Milli Eğitim Müdürlüğü'nden gerekli izin alındıktan sonra ölçek araştırmacı tarafından okullara gidilerek uygulanmıştır. Ölçeği doldurmaları için öğrencilere belirli bir süre verilerek nasıl doldurmaları gerektiği anlatılmış ve doldurmaları sağlanmıştır. Toplanan veriler SPSS programına yüklenerek geçerlik ve güvenirlik hesaplamaları yapılmıştır. Aritmetik ortalamaların yorumlanmasında; Tamamen katılıyorum: 4.21-5.00; Katılıyorum: 3.41-4.20; Kısmen katılıyorum: 2.61-3.40; Katılmıyorum: 1.81-2.60; Hiç katılmıyorum: 1.00-1.80. 1.00-5.00 olarak belirlenmiştir. Son olarak LISREL programından yararlanılarak ölçeğe doğrulayıcı faktör analizi yapılarak uyum değerleri belirlenmiştir.

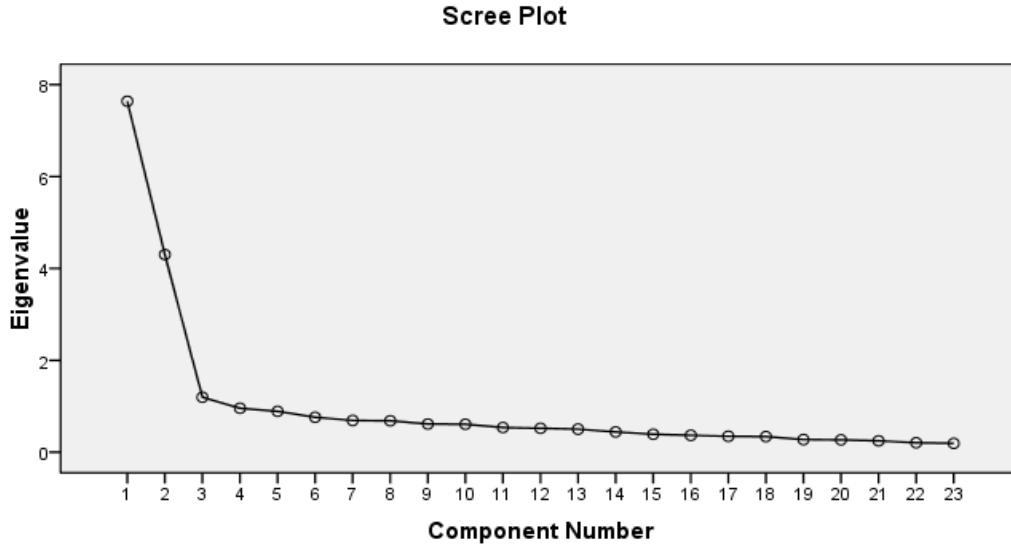
Bulgular

Ölçeğin faktör analizine uygun olup olmadığını belirlemek için yapılan KMO testi ve normalliği sınanan Bartlett testi sonucunda KMO katsayısı .92. Bartlett Testi ise 6724.421 olarak hesaplanmış ve test sonuçları anlamlı bulunmuştur ($p=.000$). KMO katsayısının 0.60'dan yüksek olması ve Bartlett testinin de anlamlı çıkması verilerin faktör analizine uygun olduğunu gösterir (Büyüköztürk, 2010, s.120). Buna göre, verilerin faktör analizine uygun olduğu ifade edilebilir. Yapılan bu işlemlerin ardından, faktör analizi işlemlerine geçilmiştir. Faktör analizi ölçekte yer alan maddelerin bir araya toplanarak daha az sayıda gruba ayrılıp ayrılmadığını belirlemek üzere kullanılır (Balcı, 2001, s.120). Ölçeğin faktör yapısını belirlemek amacıyla, maddelere ayrı ayrı faktör analizi yapılarak faktör yükleri belirlenmiştir. Maddelerin faktör yük değerlerinin .45 ve üstünde olması seçim için iyi bir ölçüdür (Büyüköztürk, 2010, s.118). Bu bağlamda madde faktör yük değerlerinin alt kesme noktası .50 olarak tercih edilmiştir. Öğrenci tutum ölçeğinin faktör yükü .50 ve .50'den büyük olanlar seçilmiş ve öncelikle Scree Plot grafiği incelenmiştir. Aşağıda ölçeğe ilişkin Scree Plot (özdeğer-faktör) grafiği verilmiştir.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/5 Spring 2014

Şekil 1. Tutum ölçeği scree plot grafiği

İlk olarak Scree Plot çiziminde üç ana kırılma olduğuna karar verilerek ölçeğin üç faktörlü bir yapıda olduğuna karar verilmiştir. Bu işlemlerin ardından, ölçekten varimax döndürmesi sonucunda faktör yükü .50'nin altında kalan ve birden çok faktörde yer alıp farkı .10'un altında olan iki madde (10 ve 21. maddeler) elenmiştir. Yeniden yapılan analiz sonucunda 21 maddelik, faktör yükü .59 ile .80 arasında değişen iki faktörlü bir ölçek elde edilmiştir. İlk faktörde on dört madde, 2. faktörde yedi madde toplanmıştır. Belirlenen bu faktörlere anlamlı isimler verilmeye çalışılmıştır. Buna göre 1. faktör “*önemseme-ilgi*”, 2. faktör “*sevme*” olarak adlandırılmıştır. Öğrenci tutum ölçeğine ait faktör yük değerleri, madde toplam test korelasyonu, açıklanan varyans ve güvenirlik değerleri aşağıdaki çizelgede yer almaktadır.

Çizelge 2. Tutum ölçeği faktör analizi sonuçları

M.No	Maddeler	Faktör Yükü	Madde Test Korelasyonu	Varyans	Cronbach Alpha
I. Faktör: Önemseme-İlgi duyma					
19	Vatandaşlık ve demokrasi eğitimi dersi ile ilgili ödev ve araştırmaları zevkle yaparım.	.78	.57	34.485	.92
20	Vatandaşlık ve demokrasi eğitimi dersi ile ilgili her şey ilgimi çeker.	.76	.58		
7	Vatandaşlık ve demokrasi eğitimi dersine çalışmaktan hoşlanırım.	.76	.60		
18	Vatandaşlık ve demokrasi eğitimi dersine katılmaktan zevk alırım.	.75	.67		
3	Vatandaşlık ve demokrasi eğitimi dersinde yer alan etkinlikleri yapmaktan hoşlanırım.	.75	.60		
22	Vatandaşlık ve demokrasi eğitimi dersi ile ilgili elime geçen her yayını okumak isterim.	.74	.50		
1	Vatandaşlık ve demokrasi eğitimi dersini eğlenceli buluyorum.	.72	.64		
13	Vatandaşlık ve demokrasi eğitimi dersinde	.70	.48		

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/5 Spring 2014

	öğrendiklerimi çevremdeki kişilere anlatmaktan zevk alırım.		
11	Vatandaşlık ve demokrasi eğitimi dersinde öğrendiklerimi günlük hayatta kullanmak beni mutlu ediyor.	.70	.57
8	Vatandaşlık ve demokrasi eğitimi dersiyle alakalı kitapları okumaktan hoşlanırım.	.68	.43
15	Vatandaşlık ve demokrasi eğitimi dersi kendime güven duymamı sağlıyor.	.68	.52
9	Vatandaşlık ve demokrasi eğitimi dersinin haftalık ders saatinin artmasını isterim.	.64	.49
5	Vatandaşlık ve demokrasi eğitimi dersinde kendimi rahat hissediyorum.	.62	.57
16	Vatandaşlık ve demokrasi eğitimi dersi görev ve sorumluluklarımızı öğrenmede önemli bir derstir.	.59	.52
II. Faktör: Sevme			
14	Vatandaşlık ve demokrasi eğitimi dersinde bir şey öğrenmediğimi düşünüyorum.	.80	.26
23	Vatandaşlık ve demokrasi eğitimi dersi beni korkutuyor.	.77	.23
12	Vatandaşlık ve demokrasi eğitimi dersi benim için önemsiz bir derstir.	.71	.56
2	Vatandaşlık ve demokrasi eğitimi dersini sevmiyorum.	.67	.49
17	Vatandaşlık ve demokrasi eğitimi dersinde öğrendiklerimizin ileriki hayatımıza katkı sağlayacağını düşünmüyorum.	.66	.26
6	Vatandaşlık ve demokrasi eğitimi dersinde zaman geçmek bilmiyor.	.66	.53
4	Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi dersi konularının günlük hayatta önemli olduğuna inanmıyorum.	.60	.24
KMO= .92 Bartlett Testi= 6724.421 Cronbach Alpha= .98 Toplam Varyans= 52.716		18.231	.84

Çizelge 2'de tutum ölçeğine ait faktör yük değerleri ve güvenirlilik değerleri görülmektedir. Faktör yük değerlerine bakıldığında bu değerlerin .59 ile .80 arasında; madde toplam test korelasyon değerlerinin ise .23 ile .67 arasında değiştiği görülmektedir. Madde test korelasyon değerlerinin pozitif ve yüksek olması istenilen bir durumdur (Büyüköztürk, 2010, s.165). Buna göre, seçilen maddelerin iyi derecede ayırt edici olduğu söylenebilir.

Bu işlemlerden sonra ölçeğin güvenirlilik hesaplamalarına geçilmiştir. Tüm ölçeğin Cronbach Alpha güvenirlilik değeri .98, Spearman-Brown korelasyon değeri .95 ve Guttman split-half değeri ise .95 olarak hesaplanmıştır. Cronbach alfa değeri ilk 11 maddeden oluşan birinci parça için .97, son 10 maddeden oluşan ikinci parça için ise .97 olarak bulunmuştur. I. faktörün (önemseme-ilgi duyma) Cronbach Alpha güvenirlilik değeri .92, açıkladığı varyans %34.485, II. Faktörün (sevme) Cronbach Alpha güvenirlilik değeri .84 ve açıkladığı varyans %18.231 olarak bulunmuştur. Ölçeğin açıkladığı toplam varyans ise % 52.716 olarak tespit edilmiştir. Açıklanan varyansın % 40 ile % 60 arasında olması yeterli olarak kabul edilmekte ve açıklanan varyansın yüksek olması yapının iyi ölçüldüğünün bir göstergesi olarak ifade edilir (Büyüköztürk, 2010, s.119). Ayrıca Özdamar (2002, s.522) .80 ve üzeri güvenirlilik katsayısına sahip ölçeklerin oldukça

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/5 Spring 2014

güvenilir olduğunu belirtmiştir. Tüm bu hesaplamalar sonucunda da tutum ölçeği güvenilir bulunmuştur.

Son olarak, iki faktörlü oluşan öğrenci tutum ölçeğinin faktör yapı modeli DFA ile test edilmiştir. Aşağıda DFA sonucu elde edilen uyum değerlerine ilişkin çizelge yer almaktadır.

Çizelge 3. Uyum İyiliği Değerleri

Uyum Ölçümü	İyi Uyum	Kabul Edilebilir Uyum	Elde Edilen Uyum Değeri
GFI	$.95 \leq GFI \leq 1,00$	$.90 \leq GFI \leq .95$	$.95 \leq .96 \leq 1,00$
AGFI	$.90 \leq AGFI \leq 1,00$	$.85 \leq AGFI \leq .90$	$.90 \leq .93 \leq 1,00$
NFI	$.95 \leq NFI \leq 1,00$	$.90 \leq NFI \leq .95$	$.90 \leq .94 \leq .95$
NNFI	$.97 \leq NNFI \leq 1,00$	$.95 \leq NNFI \leq .97$	$.95 \leq .96 \leq .97$
CFI	$.97 \leq CFI \leq 1,00$	$.95 \leq CFI \leq .97$	$.95 \leq .96 \leq .97$
SRMR	$0 \leq SRMR \leq .05$	$.05 \leq SRMR \leq .10$	$.05 \leq .061 \leq .10$
X^2/df	$0 \leq X^2/df \leq 2$	$2 < X^2/df \leq 3$	$2 < 2.36 \leq 3$
RMSEA	$0 \leq RMSEA \leq .05$	$.05 \leq RMSEA \leq .08$	$.05 \leq 0,071 \leq .08$

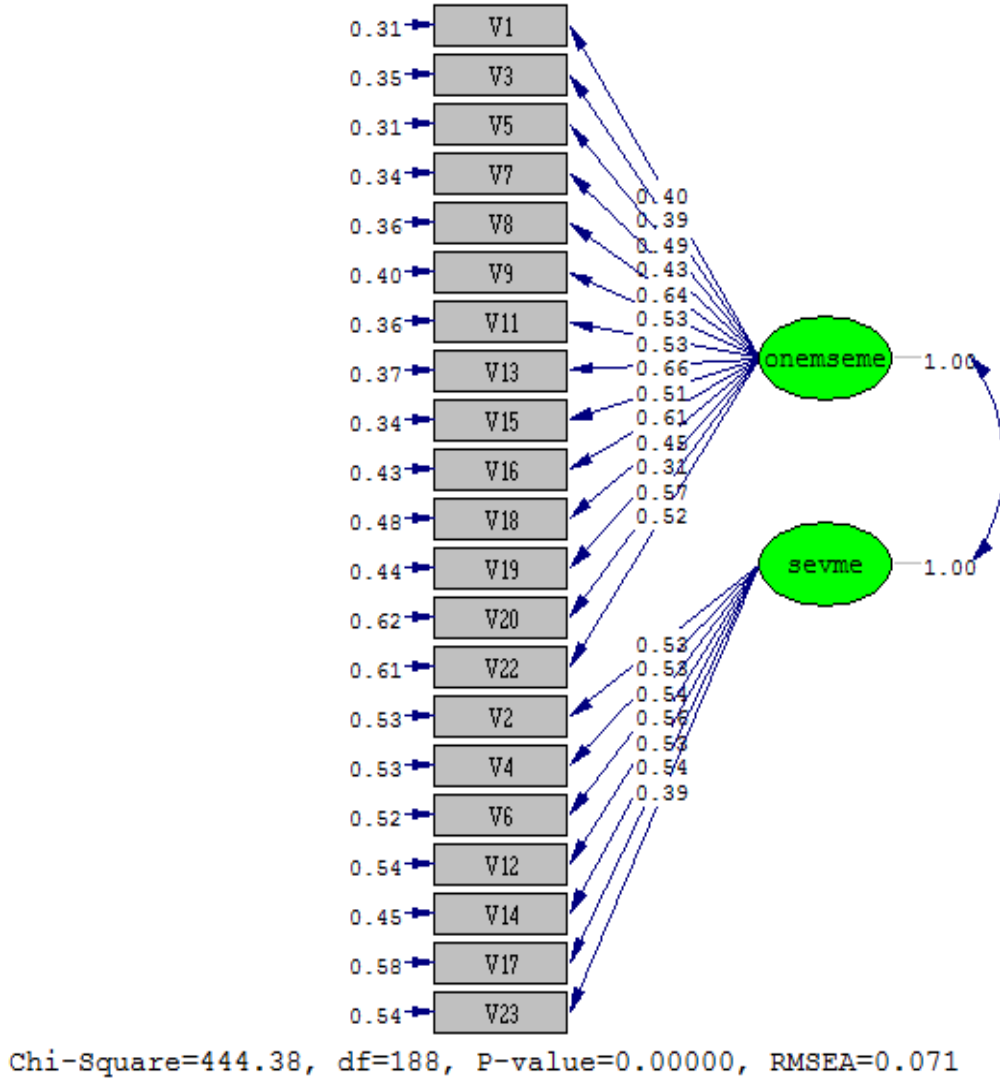
(Schermmelleh-Engel, Moosbrugger ve Müller, 2003, s.52)

Çizelge 3 incelendiğinde, uyum iyiliği indeksi GFI=.96 ve düzeltilmiş uyum iyiliği indeksi AGFI=.93 olarak tespit edilmiştir. GFI'nın .95 ve 1.00 arası ve AGFI'nın .90 ve 1.00 arası değerde olması iyi uyuma karşılık gelmektedir. Bu durumda, GFI ve AGFI'nın iyi uyuma sahip olduğu söylenebilir. Normlaştırılmış uyum indeksi NFI=.94, normlaştırılmamış uyum indeksi NNFI=.96 ve karşılaştırılmalı uyum indeksi CFI=.96 olarak belirlenmiştir. NFI, NNFI ve CFI uyum indekslerinin kabul edilebilir uyuma karşılık geldiği tespit edilmiştir. Standardize edilmiş RMR uyum indeksi SRMR=.061 olarak hesaplanmıştır. SRMR'ın .05 ve .10 arası değerde olması kabul edilebilir uyuma karşılık gelmektedir. Ayrıca RMSEA=.071 olarak belirlenmiştir. RMSEA'nın .05 ile .08 arasında olması kabul edilebilir uyuma karşılık gelmektedir. Aşağıda ölçeğe ilişkin Path Diagramı yer almaktadır.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/5 Spring 2014

Şekil 2. Tutum ölçeği doğrulayıcı faktör analizine ilişkin path diagramı

Şekil 2 incelendiğinde, Chi-Square (X^2)=444.38 ve $df=188$ olduğu görülmektedir. Bu değerler birbirine oranlandığında X^2/df uyum iyiliği oranının 2.36 ($444.38/188=2.36$) olduğu görülmektedir. Bu oranın 2 ile 3 arasında olması kabul edilebilir uyuma karşılık gelmektedir. Genel bir değerlendirme yapıldığında, NFI, AGFI, SRMR ve RMSEA'nın kabul edilebilir uyuma; GFI, NNFI, CFI ve X^2/df oranının iyi uyuma sahip olduğu, modelin kabul edilebilir sınırlar içinde iyi uyum gösterdiği ifade edilebilir. Bu bağlamda, 21 madde ve iki faktörden oluşan öğrenci tutum ölçeğinin bir model olarak doğrulandığı söylenebilir. Tüm bu yapılan işlemlerden sonra ölçek geliştirme işlemi tamamlanmış ve "Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi Dersi Tutum Ölçeği" (VDEDTÖ) son şeklini almıştır.

Sonuç ve Öneriler

Yapılan alan yazın incelemesinde Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi dersine yönelik bir tutum ölçeğine rastlanmamıştır. Bu nedenle, bu derse ilişkin öğrenci tutumlarının belirlenmesi amacıyla bir ölçek geliştirme çalışması yapılmasına gerek duyulmuştur. Bu çalışmada, Vatandaşlık

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/ 5 Spring 2014

ve Demokrasi Eğitimi dersine ilişkin öğrenci tutumlarını ölçmek için bir ölçek geliştirme çalışması yapılmıştır. Çalışmada geliştirilen ölçeğe ilişkin faktör analizi ve doğrulayıcı faktör analizi işlemlerine yer verilmiştir. Veriler analizinde SPSS ve LISREL programlarından yararlanılmıştır. Çalışma, Elazığ ilindeki 3 farklı ilköğretim okulunun 8. sınıfına devam eden random yöntemiyle seçilen ve ölçeği eksiksiz ve doğru dolduran 271 öğrenci üzerinde yürütülmüştür. Yapılan faktör analizi sonucunda, tutum ölçeği 21 maddeden ve iki faktörden oluşmuştur. Belirlenen faktörler kapsadıkları maddeler dikkate alınarak “önemseme-ilgi” ve “sevme” olarak adlandırılmıştır.

Ölçeğin tümüne ait Cronbach Alpha güvenirlik değeri .98, Spearman-Brown korelasyon değeri .95 ve Guttman split-half değeri ise .95 olarak hesaplanmıştır. Cronbach alfa değeri ilk 11 maddeden oluşan birinci parça için .97, son 10 maddeden oluşan ikinci parça için ise .97 olarak bulunmuştur. Alt boyutlara ilişkin yapılan güvenirlik hesaplamalarında 1.faktörün (önemseme-ilgi) .92, 2. Faktörün (sevme) .84 güvenirlik değerine sahip olduğu tespit edilmiştir. Hazırlanan ölçeğin %52.716’lık bir varyansı açıkladığı görülmüştür. Doğrulayıcı faktör analizi sonucunda ölçeğin uyum değerleri GFI= .96, AGFI= .93, SRMR= .061, NFI=.94, NNFI=.96, CFI=.96, $X^2/sd=2.36$, RMSEA=.071 olarak tespit edilmiştir. Sonuç olarak, NFI, AGFI, SRMR ve RMSEA’nın kabul edilebilir uyuma; GFI, NNFI, CFI ve X^2/sd oranının iyi uyuma sahip olduğu ve modelin kabul edilebilir sınırlar içinde iyi uyum gösterdiği söylenebilir. Elde edilen bu bulgulara göre geliştirilen bu ölçeğin, Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi dersine ilişkin öğrenci tutum düzeylerini değerlendirmek amacıyla geçerli ve güvenilir biçimde kullanılabileceği söylenebilir.

KAYNAKÇA

- BALCI, A. (2001). *Sosyal Bilimlerde Araştırma: Yöntem, Teknik ve İlkeler*. (3. Baskı). Ankara, Pegem Akademi Yayıncılık.
- BİLGİN, N. (1994). *Çağdaş ve Demokratik Eğitim*, (2. Baskı). İstanbul, Milli Eğitim Basımevi.
- BÜYÜKÖZTÜRK, Ş. (2010). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*. (11. Baskı). Ankara, PegemA Yayıncılık.
- DAVIS, I. (1994). "The Nature of Education for Citizenship". *Social Science Teacher*, 24 (1), 2–4.
- DİLBER, M. (1985). *Yönetiş ve Örgütsel Etkililiğe Davranışsal Yaklaşım*, İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- DOĞANAY, A. ve SARI, M. (2004). “Öğrencilerin Üniversitedeki Yaşam Kalitesine İlişkin Algılarının Demokratik Yaşam Kültürü Çerçevesinde Değerlendirilmesi”, *Uluslararası Demokrasi Eğitimi Sempozyumu*, 18 Mart Üniversitesi, Çanakkale s. 432-445.
- DOĞANAY, A. ve SARI, M. (2010). “Lise Öğrencilerinin Vatandaşlık Algılarına Etki Eden Faktörlerin Analizi”, *I. Uluslararası Avrupa Birliği, Demokrasi, Vatandaşlık ve Vatandaşlık Eğitimi Sempozyumu*. Uşak Üniversitesi Avrupa Birliği Eğitim Araştırma ve Uygulama Merkezi, 45-61.
- DUMAN T., KARAKAYA N. ve YAVUZ, N. (2001). *Vatandaşlık Bilgisi*. Ankara, Gündüz Eğitim Yayıncılık.
- ELKATMIŞ, M. ve DEMİRBAŞ, M. (2013). “Ahi Evranı Velinin Düşüncelerinin Demokrasi Kültürüne Yansımaları / The Reflections Of Ahi Evran’s Ideas On The Culture Of Democracy”, *TURKISH STUDIES - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, ISSN: 1308-2140, Volume 8/3, Winter 2013,

- www.turkishstudies.net Doi Number :<http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.4565>, p. 719-728.
- ENGEL, L. H. (2008). "Experiments in Democratic Education: Dewey's Lab School and Korczak's Children's Republic", *The Social Studies*, 99(3), 117- 121.
- HEATER, D. (2007). *Yurttaşlığın Kısa Tarihi*, (Çev: M. Delikara Üst). Ankara, İmge Kitabevi Yayınları.
- KARATEKİN, K., MEREY, Z., SÖNMEZ, Ö. F. ve KUŞ, Z. (2012). "Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının İnsan Hakları Eğitime Yönelik Tutumları / Social Studies Candidate Teachers' Attitudes Towards Human Rights Education", *TURKISH STUDİES - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, ISSN: 1308-2140, (Prof. Dr. Mehmet Aydın Armağanı), Volume 7/4, Fall 2012, www.turkishstudies.net, Doi Number :<http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.3957> p. 2193-2207.
- KARİP, E. (2006). "Avrupa Birliği, Yeni Eğitim Programı ve Vatandaşlık Eğitimi", Atatürk Döneminden Günümüze Cumhuriyetin Eğitim Felsefeleri ve Uygulamaları. *Atatürk Döneminden Günümüze Cumhuriyetin Eğitim Felsefesi ve Uygulamaları Sempozyumu Bildirileri*, Ankara, Gazi Üniversitesi.
- KOUTSELİNİ M. (2008). "Citizenship Education in Context: Student Teacher Perceptions of Citizenship in Cyprus", *Intercultural Education*, 19(2),163-175.
- MUTLUER, C. (2013). "The Palce of History Lessons in Global Citizenship education: The Views of The Teacher / Tarih Derslerinin Küresel Vatandaşlık Eğitimindeki Yeri: Öğretmen Görüşleri", *TURKISH STUDIES - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, ISSN: 1308-2140, Volume 8/2, Winter 2013, www.turkishstudies.net, Doi Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.3849>, p.189-200.
- OSLER A. ve STARKEY H. (2003). "Learning for Cosmopolitan Citizenship: Theoretical Debates and Young People's Experiences", *Educational Review*, 55(3), 243–254.
- ÖZBEK, R. (2006). "Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Amaçlarının Gerçekleşme Düzeyine İlişkin Öğretmen Öğrenci Tutumlarının Değerlendirilmesi", *Uluslararası Demokrasi Eğitimi Sempozyumu*, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Çanakkale, s. 397-412.
- ÖZDAMAR, K. (2002). *Paket Programlar İle İstatistiksel Veri Analizi* (2. Baskı). Eskişehir, Kaan Kitapevi.
- ÖZDEMİR, S. (2000). *Örgütlerde Yenileşme*. Ankara, Pegem A Yayıncılık.
- PATRICK, J. J. (1999). The Concept of Citizenship in Education for Democracy. <http://www.ericdigests.org/2000-1/democracy.html> adersinden 26 Mart 2012 tarihinde alınmıştır.
- PEHLİVAN, H. (1994). "Eğitim Bilimleri Öğrencilerinin Öğrenim Gördükleri Bölüme Yönelik Tutumları". *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10, 49-53.
- SCHEMELLEH-ENGEL, K., MOOSBBRUGGER H., ve MULLER, H. (2003). Evaluating the Fit of Structural Equation Models: Test of Significance and Descriptive Goodness-of-Fit

-
- Measures. *Methods of Psychological Research Online*, University of Koblenz-Landau, 8(2) 23-74
- TABACHNICK, B. G. ve FIDELL, L. S. (2001). *Using Multivariate statistics* (4th Ed.). Needham Heights, MA: Allyn & Bacon.
- TAVŞANCIL, E. (2010). *Tutumların Ölçülmesi ve SPSS ile Veri Analizi. (4. Baskı)*. Ankara, Nobel Yayın Dağıtım.
- TTKB: (2010). Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi Dersi Öğretim Programı <http://ttkb.meb.gov.tr/program2.aspx> adresinden 15 Ocak 2011 tarihinde alınmıştır.
- ZENCİRCİ, İ. (2003). “İlköğretim Okullarında Yönetimin Demokratiklik Düzeyinin Katılım Özgürlük ve Özerklik Boyutları Açısından Değerlendirilmesi”. Yayımlanmamış doktora tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/5 Spring 2014

